

Izvorni znanstveni rad
UDK 392.25 Gračani (091)(497.5)“19“/“20“
Primljeno 2013-01-23
Prihvaćeno za tisak 2014-02-12

FAŠNIČKI OBIČAJI U GRAČANIMA KRAJ ZAGREBA

Domagoj Novosel, Zagreb

Sažetak

Cilj je članka prikazati fašničke običaje u Gračanima kraj Zagreba. Gračani su nekadašnje selo, a danas predgrađe grada Zagreba. U širem su smislu dio regije poznate pod nazivom Zagrebačko prigorje. U članku se obrađuju fašnički običaji u XX. i XXI. stoljeću. Istraživanje je izvršeno metodom usmene povijesti. Obilaskom terena obavljen je razgovor s četvoro kazivača: Mirkom Banekom (r. 1919.), Baricom Filetin (r. 1920.), Stjepanom Jelačićem (r. 1929.) i Rudolfom Puntijarom (r. 1932.). Za članak su korištene i spomenice samostana sv. Franje na Ksaveru i župe Remete, koji su bili nadležni za teritorij Gračana sve do 1983. Obje su spomenice, zapravo, ručno pisani dnevnici vođeni tijekom XX. stoljeća. Fašnički običaji u Gračanima postoje još od početka XX. stoljeća i do danas su u velikoj mjeri zadržali svoju autentičnost, s povremenim usponima i padovima u prošlom stoljeću. Iako Gračani danas više nisu selo, već predgrađe Zagreba, a urbani obrasci ponašanja, arhitekture i svih ostalih segmenata sve više potiskuju ruralne elemente, svijest o nekadašnjem selu ostala je. Ona se najviše očituje putem godišnjih običaja, od kojih su fašnički najintenzivniji i s najmanjim promjenama u odnosu na prošla vremena.

Ključne riječi: fašnik, ‘mačkori’, ‘mačkarinje’, fašnička svadba, Pepelnica, Gračani, Prigorje

Fašnički običaji u Gračanima, povijesni pregled

U Gračanima je već početkom XX. stoljeća postojao običaj maskiranja i “norenja” uoči početka korizme. O tome svjedoči kazivačica Barica Filetin (r. 1920) koja tvrdi: *Još se i moj deda maskiral.*¹ Fašnički običaji prodirali su iz obližnjeg Zagreba. Oni su se sve više učvršćivali kako je seljačko stanovništvo odlazilo u grad u potrazi za zaradom i poslom. Vidjevši fašničke običaje u gradu Gračanci su ih prihvaćali, ali i prilagođavali svojim životnim uvjetima i navadama. *Fašinek*

---

¹ Barica Filetin (r. 1920.)

se u Gračanima do 1945. godine održavao dva dana. U utorak, na sam *fašinek* i drugi dan, na Pepelnicu. Koliko je fašnik bio značajan običaj za Gračance najbolje svjedoči podatak da se održavao i za Drugog svjetskog rata, o čemu svjedoči zapis iz remetske spomenice: *18. veljače 1942...bezbrojne maškare, muško i žensko prolazi selom. Svijet je poludio. U gradu je zabranjeno pa je mir.*² U to su vrijeme čak i Zagrepčani dolazili na fašnik u Gračane, budući da su u samom gradu bili uskraćeni za taj događaj. Obično bi posjećivali gostionicu Ivana Puntijara ili Jakoba Grđana, koje su i među građanstvom bile poznate kao mjesta za zabavu i provod.

Prema starom gračanskom narodnom vjerovanju, u prošlosti je bio običaj zaklati crnu kokoš na fašnički utorak i baciti njenu glavu preko krova *hiže*, kako bi se dom i imanje zaštitili od *uroka* i *coprija*. Fašnik se štovao i kao imendan muškaraca, pa su si dečki i muževi međusobno čestitali. U *mačkore* su išli samo muškarci, a ponekad i koja žena. Žene bi zato osobito "norile" na Pepelnicu. Budući da je Pepelnica, crkveno gledajući, prvi dan korizme, vremena u kojem nije smjelo biti nikakve zabave, to je "fašnička pepelnica" u Gračanima izazivala sablazan crkvenih osoba. Taj se običaj u Gračanima zadržao dosta dugo, sve do kraja šezdesetih godina, kad ga je Crkva ipak uspjela potisnuti i na posljetku svojim djelovanjem indirektno ukinuti. Zbog svoje dugovječnosti, danas ga se sjećaju i pripadnici srednje gračanske generacije, rođeni pedesetih, pa i početkom šezdesetih godina prošloga stoljeća. Svi ga opisuju kao doista sablažnjujući i pomalo razuzdani običaj. Evo što su o tome zapisale crkvene osobe u remetskoj i ksaverskoj spomenici:

"...7. veljače 1951. godine...Čista srijeda. Uz mnoge opomene i ove godine bilo je na ovaj dan u Gračanima mačkora."³

"...veljača 1951. godine...Za pokladni utorak i čistu srijedu molio sam i opominjao (osobito ženske) da ne idu u maškare, ali uzalud."⁴

"...22. veljače 1955. bile su poklade. Ženski svijet izašao iz kolotečine i udario na maškare, ne samo taj dan nego i na pepelnicu."⁵

"...6. ožujak 1957. godine...Pepelnica. Ružan običaj maškara u Gračanima koji je od davnine, nije se mogao ni ove godine iskorjeniti. Čuje se da je ipak bilo skromnije."⁶

"...12. veljače 1959. godine...Naknadno sam doznao, da su i u Gračanima bile na pepelnicu mačkore, ali u manjem broju od prošlih godina. Više da je bilo u

² *Spomenica župe Remete*, knjiga II. (1930 – 1963), str. 119.

³ Isto., str. 49.

⁴ *Spomenica župe Remete*, knjiga II. (1930 – 1963), str. 191.

⁵ Isto., str. 249

⁶ *Spomenica župe Sv. Franje Ksaverskog*, knjiga I. (1942 – 1963), str. 102.

obližnjim selima. Ništa nije smetalo ljude (napose iz Dolja) što je popodne iz Dolja bio sproved.”⁷

“...veljača 1959. godine...Ludovanje na pepelnicu nikako istrijebiti”⁸

“...15. veljače 1961. godine...Pepelnica. Još uvijek postoji glupi običaj u Gračanima i okolnim selima, da se žene oblače na taj dan u mačkore i luduju selom.”⁹

Kako bi stali na kraj neprimjerenom ludovanju na Pepelnicu, ksaverski su fratri 1962. godine uveli cjelodnevno klanjanje u gračanskoj kapeli. Rezultat je bio povoljan: “Hvala dragome Bogu, ovo je prvo klanjanje u kapeli ispalo veoma dobro. Dao dragi Bog, da tako i još bolje prođe u buduće.”¹⁰ No, da uspjeh nije bio potpun svjedoči župnikova natuknica na kraju zapisa: “... PS: Čulo se da je ipak bilo nešto mačkora, ali da su ipak osjetile stid i strah, da se približe kapeli.”¹¹

Kao što se vidi iz navedenih zapisa, običaj maskiranja i ludiranja selom na Pepelnicu svake je godine sve više slabio, ali se još uvijek održavao. To se osobito odnosilo na gračanski zaselak Dolje, koje je, u odnosu na Gračane, šezdesetih godina još uvijek bilo tradicionalnije, a može se reći i ruralnije naselje, u koje su gradski običaji i obrasci ponašanja prodirali nešto sporije. No, ni Gračanci nisu bili imuni na taj običaj koji je, kao što je već napomenuto, održavan do kraja šezdesetih godina, kada je na zadovoljstvo svećenstva nestao. Zanimljivo je da se fašnik pretpostavljao i smrtnim situacijama, pa se unatoč pogrebima zabava nije prekidala.

Mačkori su većinom bili obučeni svakojako, na starim fotografijama iz tridesetih i četrdesetih godina prošlog stoljeća mogu se vidjeti likovi u starim krpama, ženskim nošnjama, ne samo iz Prigorja već i iz Posavine, ali i maske na kojima se vidi znatno uloženi trud u izradi. Prema kazivanju Rudolfa Puntijara (r. 1932.) jedna od omiljenih maski bila je “žena koja nosi muža u košu”. Prema njegovim riječima, to je izgledalo ovako: “A najviše su se znali našaliti kak žena muža nosi u košu. To je bilo tak da se starom košu, u kojem se nosilo sjeno ili lišće blagu, tj kravama ili svinjama, izbije dno koje je bilo od daske. Onda se koš navukel na dečka ili muža, a na prvoj strani koša bi se napravila od slame ženska s lafrom, samo gornji dio, jer je onaj koji je bio u košu obukao ženske čarape s crvenim podvezačem. Ispod koljena je bilo svezano, onda se obukla velika i stara ženska haljina tako da je povezala onog tko je bio u košu i žensku od slame. To je izgledalo kao da ona nosi muža u košu, a on je vikao kak je teško muža nositi. Također

⁷ Isto., str. 131.

⁸ *Spomenica župe Remete*, knjiga II. (1930 – 1963), str. 318.

⁹ *Spomenica župe Sv. Franje Ksaverskog*, knjiga I. (1942 – 1963), str. 174.

¹⁰ Isto., str. 199.

¹¹ Isto., str. 199.

ju je i šibom tukel.”¹² Postojanje i popularnost ove maske potvrdila je i Barica Filetin (r. 1920.) prisjećajući se da je takvu masku, uz pomoć seoskog kolara, sebi izradio i njezin djed: “Kolar je oblekel dedu u žensku opravu, a napred je muškog, ko da baba nosi muškarca. To su slagali danima. Nije to bilo samo tak.”¹³ U svojem je kazivanju željela dati do znanja kako se do maski i odjeće za maškare jako držalo, te su se pripreme obavljale tjednima. I drugi su kazivači isticali da se već nakon Božića počelo intenzivno raspravljati o izradi maski, ali je muški dio istaknuo i važnost biranja djevojaka za ples u vrijeme fašničkih zabava.

Djeca su se izrugivala s *mačkorima* i dovikivala im: “Mačkaraš, namaš me kuraš”, te bacala na njih kamenje. Ako je mačkor uhvatio kojega dječaka, “nagrada” ga je batinama, često i ozbiljnim. Djeca (*mali mačkori*) mogli su obilaziti Gračanima samo do podne, jer su tada krenuli odrasli muškarci, koji bi malim mačkorima otimali maske i dijelili batine. Bio je to strog i ozbiljan običaj do kojega se jako držalo. Mirku Baneku (r. 1919.) još je u živom sjećanju staro fašničko pravilo: *Fašnik je bil izvanredan, išli smo kak deca po selu, dobili smo krafline, ili koje jajce si dobil. A mogel si ko mali ijtj samo do popodne. Kad je podne zazvonile, ak te stariji mačkor uhvati, on ti je ščupal lafru i dobil si po turu. Bili smo u strahu. Je, dobil sam i ja batina...*¹⁴ Premlaćivanje malih mačkora nestalo je tek sredinom osmadesetih godina, kada stariji mačkori počinju tolerirati djecu i u večernjim satima.

Mačkori bi obilazili kuće, osobito one u kojima je bilo djevojaka, te su svuda nuđeni vinom i kraflima, specijalno pripremljenim za tu prigodu. Barica Filetin (r. 1920.) kaže: “Nije bila prava gračanska hiža ak nisu došli mačkori.”¹⁵ Gračanski se mačkori nisu zadržavali samo na prostoru svog sela već su često odlazili i u okolna u potrazi za zabavom - o čemu je kazivao Mirko Banek: “Kasnije smo čak išli u Šestine, u Bukovec se išlo, mi smo bili klapa...mnogi su išli i u Bačun.”¹⁶ Takve su se prigode često koristile za upoznavanje djevojaka iz okolnih sela, ali su se često i izrodile u sukobe s lokalnim mladićima koji nisu dopuštali da Gračanci vode glavnu riječ u njihovim selima.

Nakon 1945. godine i dolaska komunističke vlasti fašnički su običaji postali znatno okrnjeni, jer vlasti za njih nisu imale razumijevanja. Usporedbu fašnika prije i nakon 1945. dao je Stjepan Jelačić (r. 1929.); “Uf kakva je to maškarada tu bila, to su hojdili po cesti, a pokle rata se slabeše.”¹⁷ Na pitanje zbog čega je običaj

¹² Rudolf Puntijar (r. 1932.)

¹³ Barica Filetin (r. 1920.)

¹⁴ Mirko Banek (r. 1919.)

¹⁵ Barica Filetin (r. 1920.)

¹⁶ Mirko Banek (r. 1919.)

¹⁷ Stjepan Jelačić (r. 1929.)

fašnika neposredno nakon rata zamro, odgovorio je: “Kaj ja znam, ljude je bilo strah, više se nišče nije z nikim spominjal.”¹⁸ Bilo je razumljivo da nove vlasti nisu dopuštale fašničko “norenje” i događanja po selu. Tek kad se vlast učvrstila, nakon 1948., pojavljuju se prvi znaci oživljavanja fašnika. O tome svjedoči i zapis remetskog župnika iz 1949.: “...1., 2. i 3. ožujka...radi pokladnih grijeha krunica pod misom”.¹⁹

Od godine 1956. organizaciju fašnika u Gračanima preuzima Hrvatsko seljačko pjevačko društvo (HSPD) Podgorac. U to je vrijeme fašnik trajao dva tjedna, a članovi Društva obilazili su gračanske gostione s pozivom da se svi odazovu na središnju proslavu na sam fašnički utorak. Na ulazu u Gračane, kod gostionice *Stari Kos* napravljen je slavoluk od bršljana, na kojem je stajao natpis: *Dobrodošli na Gračanski fašnik*. Na sam utorak u 20.00 sati svi bi se gračanski mačkori našli na platou ispred nove škole. Na tom se mjestu održavalo suđenje i spaljivanje fašnika. Na suđenju su sudjelovali *tužitelj, sudac, branitelj, krvnik i tugujuća rodbina*. Tada bi se izricale osude *princu fašniku*, a branitelj ga je pokušavao obraniti. Budući da nije uspio, sudac je odredio *da ga se obesi na galge i vužge*. Nakon spaljivanja pučka se veselica nastavljala u gostionici *Puntijar* i društvenom domu *HSPD-a Podgorac*. Ondje se birala najljepša maska i dijelile su se simbolične i smiješne nagrade poput dopuštenja za oranjem zemlje, slobodan prolazak kroz Gračane i slično. Organizaciju Gračanskog fašnika HSPD Podgorac držao je do 2003., kada je zbog bolesti Rudolfa Puntijara i nezainteresiranosti ostalih članova društva *Gračanski fašnik* prestao postojati. Do 2008. fašnik se u Gračanima nije održavao. Bilo je sporadičnih grupica djece i odraslih koji su obilazili naselje, no organiziranog paljenja “princa Fašnika” i velike zabave nije bilo. Godine 2008. započinje obnova *Gračanskog fašnika*, koju je na sebe preuzela Udruga za očuvanje starih prigorskih običaja – *Falaček Prigorja*. Fašnik se od 2008. održava četiri dana, od subote do utorka. Zbog povećanja broja stanovnika u naselju, fašničke se zabave više ne održavaju samo u gostionicama već i u velikom šatoru koji je postavljen na Iscu, u središtu mjesta. Broj fašničkih posjetitelja je porastao, kako zbog porasta broja stanovnika, tako i zbog ljudi koji dolaze iz Zagreba, u želji da vide fašnik u nekadašnjem starinskom duhu. *Mačkori* se danas u Gračanima također oblače u stare narodne nošnje, ali je i kupovna maska postala nešto sasvim uobičajeno. Obilazak kuća se zadržao, te je zapravo ključan element gračanskog fašnika. Kuće se obilaze od subote do utorka, kada se spaljuje ‘princ Fašnik’ u 20 sati, obično ispred stare ili nove škole u Gračanima.

¹⁸ Isto.

¹⁹ *Spomenica župe Remete*, knjiga II. (1930 – 1963), str. 170.

Gračanska fašnička svadba

Gračanska fašnička svadba dio je opusa gračanskog fašnika. Riječ je o parodiji na tradicionalnu prigorsku svadbu kakva se u Prigorju održavala sve do kraja pedesetih godina prošloga stoljeća. U to su se vrijeme mladenci obavezno vjenčali u narodnoj nošnji. *Sneja* (mlada) je na glavi nosila *visoki vienec*, kao simbol djevojke spremne za udaju. Kako su se *mačkori* nastojali narugati svemu konvencionalnom i uobičajenom, tako je i tradicionalna prigorska svadba bila izložena smijehu i rekonstrukciji. Za razliku od prave svadbe u koju su išli ravnopravno muškarci i žene, u fašničku su svadbu mogli ići samo muškarci. Oni bi zauzeli sve uloge, kako muške tako i ženske. Prema riječima svih kazivača, fašničku svadbu nisu prvi počeli izvoditi Gračanci, već su tridesetih godina u Gračane stizali *mačkorski svati* iz susjednih Šestina, koji su u Gračane dolazili pogostiti se u gostionici *Puntijar*. Iako svi kazivači tvrde da su Gračanci fašničku svadbu počeli održavati tek pedesetih godina, jedna fotografija iz tridesetih godina govori suprotno. Na njoj su prikazani Gračanci organizirani u fašničku svadbu. Fašnička svadba započinjala bi ujutro, oko 11 sati sastankom *devera* i *svatov* u nekoj lokalnoj gostionici. Svi bi bili obučeni u narodne nošnje, samo bi preko lica zavezali neku krpu ili stavili naočale, da ih se ne prepoznaje. Na tom bi mjestu *dever* (kum) proglasio *gospočiju* (gospodu svatove), jer do tada oni ne bi bili svadba, nego obična rulja. Sada bi tamburaši postali *gospoda veselniki*, a rulja *gospoda svati*. Veselnici bi bili obučeni u stara odijela, sa *škrlakima* (šeširima) na glavi. Nakon nekoliko zdravica i ispijanja pića, uputili bi se zajedno u "mladenčev" dom. Ovdje bi ih obično dočekao njegov rođeni, ili za tu priliku postavljeni otac. Ponudio bi im svog sina *jer već mu je vrijeme za ženiti i najдите mu zate dobru deklinu*. Dever je ocu obećao da će se dobro brinuti o njemu i priskrbiti mu lijepu i poštnu *sneju*. Mladenca je uvijek glumio najniži mladić u selu. Zajedno bi pošli prema kući mlade. Na čelu povorke išao je *bolvan*. To je obično bio seoski propalica, čovjek kojem su se svi u selu rugali. Obično bi takva osoba vrlo rado prihvaćala ulogu bolvana, jer je to bio jedini način da se socijalizira i da ga okolina koliko toliko prihvati, barem na jedan dan. Ponekad je u rukama nosio štap na koji mu se nešto objesilo, a ponekad i tradicionalnu prigorsku fašničku zastavu sa šarenim trakama. Iza njega stupala su dvojica *prvidečih svatov* (prvi svatovi). To su bila dvojica *mlađih mačkora* koji su u rukama nosili *šcape* (štapove) okićene kiticama cvijeća i svadbenim resama. Njihov je zadatak bio da naprave što veću galamu i daju do znanja cijelom selu da svadba prolazi cestom. Potom su koračali *veselniki*, obično četvorica ili petorica, svirajući bajs, kontru, violinu i harmoniku. Cijelo vrijeme hoda svirali bi svadbene pjesme i napjeve, od kojih je najčešća bila tzv. putna. Potom bi koračao *dever*, s *mladencem*, a iza njih ostali svati, obično njih desetak, svrstani u dvored. Iza njih išle su žene, zapravo mladići i muškarci obu-

čeni u ženske nošnje. Njih bi obično bilo troje ili četvero, od kojih je jedna obavezno bila *stara grosa* (stara gospođa), a ostale sukačice koje su skrbile da svati na putu ne ostanu gladni i žedni. Zbog toga bi sa sobom nosile korpe u kojima su se nalazili vino i kolači. Ženama bi se dever često obraćao riječima da *paziju na decu kaj ideju z njima, da ih kakov kojn ne trkne ili ne zgazi*. Iza cijele svadbe išli bi razni *mačkori*, obučeni u razne nošnje. Oni se službeno nisu ubrajali u svadbu, ali su koristili prigodu da se zajedno sa svatima pogoste na onim mjestima gdje se časti i pije. Dolaskom pred snejinu kuću dočekao bi cijelu svatovsku kolonu *domači japica* (kućedomaćin). On je bio predstavnik mladenkine kuće. Na sebe je navukao *fertun* (pregaču), a u rukama je držao metlu kako bi otjerao nepoželjne goste. Nakon kraćeg nagovaranja od devera, *domači japica* je popustio i pustio njega i njegovu pratnju na dvorište. Ovdje bi započela prošnja *sneje*. No, prvo bi dever za sebe zaprosio pratnju. *Domači japica* doveo mu je muškarca, često neobrijana, ali obučena u žensku nošnju. To je bila *posmikalja* (kuma). Na glavi je nosila složenu peču (*populica* od platna koju su na glavi nosile samo udane žene). Dever je morao *isprobati posmikalju* pa je s njom otplesao jedan *tanc* (ples), obično polku. Nakon toga je dever zahvalio na pratnji i rekao da mu *posmikalja* kao partnerica u potpunosti odgovara. No, zatražio je da se i njegovom mladencu pronađe određeni par. Pri tome je na sve načine hvalio mladića govoreći da je to *junak kakvoga na ovome svijetu nije*. *Domači japica* je sve to osporavao, jer je bila riječ o siromaku, mršavome, *nikakvome i tera bi ga te deklina štela?* *Domači japica* je prvo doveo lažnu sneju, za koju bi obično postavili neku stariju mušku osobu. Nakon što bi je odbili i na zahtjev devera, *domači bi japica* doveo sneju. Snejinu je ulogu obavezno glumio najviši i najjači mušakarac u selu. Često bi za njega bio i problem pronaći žensku nošnju, pa se ponekad za njega i šivala posebna odjeća. S visokim *viencem* na glavi bio bi duplo veći od mladenca, što je izazivalo opći smijeh svih prisutnih. Potom bi se plesalo, pilo i nazdravljalo. *Dever* bi zahvalio *domaćem japici* na svemu, ali je inzistirao i na škrinji (mirazu), koja je redovno išla u takvim situacijama. *Domači japica* ponudio bi svatima *stara korita, škafe i lagve*, koje bi natovarili u škrinju i stavili na kola. Kola su bila ukrašena, nekada su ih vukli konji, a u novija vremena traktor. Kada su se svi već natovarili i spremili za polazak, dever je ponovno iskušavao živce *domaćeg japice* i tražio da ih se okiti kiticama cvijeća, *jer ja oču da zgledime kak svadba, a ne kak črijeva da ideme po cesti*. Sad već bijesni 'domači japica' donio bi deveru hrpu starih šiba ili borovih grana, što je izazvalo negodovanje svih prisutnih, jer kako je rekao dever: *Vi ste bogata hiža i sigurne imate nekaj bolše*. Potom bi *domači japica* donio prave kitice, a *mačkori* koji su glumili djevojke okitili bi cijelu svadbu. Potom je cijela, sad već poprilično velika, povorka krenula prema centru sela i gostionici Puntijar. Putem bi svako bogatije domaćinstvo na dvorište postavilo stol s jelom

i pićem. Kod svakog takvog mjesta svadba bi stala, kratko zaszvirala, pojela, popila i krenula dalje. Seoski mladići postavljali bi svadbi razne prepreke u vidu balvana ili kamenja, koje bi svati morali otkloniti. U gostionici Puntijar održalo bi se vjenčanje. Nekada je vjenčanje obavljao *mačkor* obučen u matičara, a nekada *mačkor* maskiran u svećenika. Mladenci su i službeno vjenčani. U Puntijaru se ostajalo neko vrijeme, a onda se nastavilo prema zgradi HSPD–a Podgorac. Tu bi se nalazio postavljen *snejin dom* i tu bi se održala svadba. Pazilo se na svaki detalj, pa i taj da se služi juha, kuhana govedina i sva ona hrana koja se inače služi na tradicionalnoj prigorskoj svadbi. Tokom svadbe *prvideči* bi svati skupljali peneze od prisutnih gostiju, kako se reklo: *za zibaču sneji i za sukačice v kuhnji*. Na ovaj se način fašnička svdoba održala sve do naših dana. No zbog povećanja broja stanovništva, moralo je doći do promjene mjesta održavanja svadbe. Male prostorije HSPD–a Podgorac više nisu bile prikladne, pa je od 2008. do 2010. svadba održavana u velikom šatoru na nogometnom igralištu, a 2011. zbog nedostatka financija u prostorijama DVD–a Gračani. Treba svakako spomenuti da se fašnička svadba u prošlosti nije ponavljala svake godine. Dokumentacija potvrđuje njeno postojanje barem jednom tridesetih godina prošlog stoljeća, potom 1956., nekoliko puta šezdesetih godina, 1970., najmanje jednom osamdesetih godina, 1997., 2003. i onda u najnovije vrijeme neprekinuto svake godine od 2008. do 2011. Postavlja se pitanje zbog čega se fašnička svadba u prošlosti nije ponavljala svake godine. Kazivači su složni u mišljenju da svadba kao takva svake godine jednostavno dosadi, jer se govorancije i običaji u njoj teško mogu promijeniti, a i uloge je zbog njihovih specifičnosti teško zamijeniti. Da u tome ima istine najbolje pokazuju fašničke svadbe u novije doba. Godine 2008. na fašničkoj se svadbi okupilo oko tisuću posjetitelja, što je bio rekordan broj ikad zabilježen na fašniku u Gračanima. No, već 2010., kada je održana treća svadba za redom, broj se posjetitelja smanjio na nekoliko stotina. U prošlosti su starije generacije zamijetile tu pojavu i svadbu održavale periodično, kako bi dobile na draži i zanimljivosti. U međuvremenu, između fašničkih svadbi održavani su i drugi običaji u kariataturalnom obliku, pa su tako zabilježeni fašnički sprovodi i krštenja. No ni jedan se od njih nije ustalio i postao prepoznatljiv simbol Gračana kao fašnička svadba, koja je u prošlosti, ali i sadašnjosti, budila najveće zanimanje stanovništva.

Gračanska fašnička svadba; snimljeno tridesetih godina 20. stoljeća

Fašnička povorka u Gračanima (snimljeno 1940. godine na Iscu, kod kuće obitelji Đurak)

SHROVETIDE CUSTOMS AT GRAČANI NEAR ZAGREB

By Domagoj Novosel, Zagreb

Summary

The paper aims to describe shrovetide customs at Gračani, a settlement near Zagreb. Gračani was formerly a village, and nowadays it is the suburb part of Zagreb. In a broader sense it is part of the region called Zagrebačko prigorje. The paper elaborates on shrovetide customs in the 20th and 21st centuries. The research has been conducted using the method of oral history, i.e. by touring the sites and talking to four narrators: Mirko Banek (born in 1919), Barica Filetin (born in 1920), Stjepan Jelačić (born in 1929), and Rudolf Puntijar (born in 1932). Testimonials were used found in the sv. Franjo (St Francis) monastery and the Remete parish that had been the proper authorities for the Gračani territory until 1983. In fact, both of the testimonials were handwritten diaries with entries made during the 20th century. Shrovetide customs have existed at Gračani since the beginning of the 20th century and to date their authenticity has been preserved to a great extent, with occasional rises and falls during the previous century. Although Gračani is not a village any more but the suburban area of the city of Zagreb, the consciousness about the former village still remains, even though urban behaviour patterns, urban architecture and all other similar elements are growingly replacing rural elements. The awareness about the past is evident mostly on basis of customs taking place throughout the year, of which shrovetide customs are the most prominent ones, and the least altered in comparison to former times.

Key words: shrovetide; 'mačkor'i (masked people), 'mačkarinje' (shrovetide); shrovetide wedding, Ash Wednesday, Gračani, Prigorje